

DÉL BETÖRÉSE.

Egy új francia hetilap szélére.

Írta: Thurzó Gábor.

REMMIUS docet Sextum: — írja be gömbölyű, ügyetlen betűkkel jegyzetfüzetébe a diák, s nem veszi észre, hogy ezzel elkötelezte magát a Dél szellemének és egy virtuális latin állampolgárság hűségnyilatkozatát írta alá. Tagja lett Európának, tagja a láthatatlan és örök latin közösségnek, polgára a szellem foghatatlan, szabad birodalmának, cinkostársa az írástudóknak. Részes a kultúrának, melyről olyan szívesen állítják, hogy latin kultúra s hogy ezzel együtt — és szétbonthatatlanul — a szellem és lélek kultúrája. Az induló fiatalember nem panaszkodhat vezércsillagára, hiszen a küszöbön — pályája indulójánál — megkapta élete alapját és célját. A szellem és lélek kultúrája azonban, mire öhozzá elérkezett és az iskolapad keserű-kényszerű velejárójából valóban az «élet mestere» lett, — erősen megváltozott. Remmius és Sextus —, ez a két halhatatlan római: tanár és tanítvány — a nagy faji közösség tagjai voltak. Feloldódtak az államban és elérték azt, amit későbbi századok olyan ügyetlenül ejtettek ki kezükből: ők voltak az állam, a szent Róma. A római nem volt magánember, hanem — római. Romanus sum: ebben évszázadok állásfoglalása van benne és szinte fenntartás nélküli jelmondata egy egész világnak. Az ember, aki nem nagyon szeret engedni zárkózottságából s nagyon ritkán hajlandó csak magánéletét feladni, ezzel beleolvadt a közösségbe, tömeg lett — tisztult, magasrendű mob —, aki már nem önmagáért felel, hanem a közösségért. Ezért rejtezik akkora kényelem Dél szellemében, akkora nyugalom és biztonság, akkora tisztaság és személytelenség. Hiányzik belőle az egyedülvalók nyugtalansága, lelkiismeretfurdalása, önvádja és anarkiája. Állandóan a kollektívitás fedezetét érezni mögötte, a közös munkát és közös eredményt. Állandó és természetes ellenfele Észak fiatal, erőben lévő, egységesíteni nehezen és vonakodva tudó szellemének, mely később is talán csak egyetlen világos és kiegyensúlyozottan latin szellemet tudott kitenyészteni: Goethét. De ez már a latin szellem nagy fordulatának figyelmeztetője. Egyre erősebben érezni, hogy mindjobban és mind határozottabban leszűkül, szerepe az egyesekre korlátozódott és az európai elit magatartásává lett. Nem a tömegeké már, hanem a választottaké. Kultúra lett belőle, a foghatatlan, az irracionális felé közeledett. Az elvontság kapott benne polgárjogot s egy egész világ tulajdona helyett egyeseké, kiválasztottaké lett. Ugyanakkor azonban hontalan is, mert a kultúra és irodalom mindig hontalan, örökkön bolygó és csak a filológia, a halottak tudománya őrzi, rendszerezi mozdulatait. Ma már «latinnak lenni» majdnem annyi, mint a szellem, a magasabb értelmiség emberének lenni, a humanista eszményeket ápolni s takargatni kegyetlen szerek elől, a szellemi magántulajdont védelmezni Észak tömegeket hódító és tömegeket szervező gyilkos lelkületével szemben. A latin magatartás a magányosság és az eszményiség magatartása, az elvontság és gondolat győzelme a vér erőszaka fölött. S a maradék európai értelmiség — ez a fenyegetve körülvelt tanácstalan elit — önvédelmet gyakorol, amikor újra megvonja maga körül a latin szel-

lem, a hangsúlyozott latin műveltség varázskörét, előkészíti Dél betörését a széthúzó Európába és a szellem emberének göggyével idézi Tacitusból: «azért rendeltettünk a Rajna partjaira, hogy megakadályozzuk egy új Ariovistus hódítását a gallok népén». Ez a Rajna pedig két merőben ellenkező — és merőben ellenséges — világ vízválasztója: egyik a szervezett, öntudatos tömeg, a másik a «gallok» népe. Ezek kevesen vannak és szervezetlenek, tükörben látják a világot, mint Shallott megbabonázott asszonya és szűkös elégtétellel mondhatják most — képzeletbeli légbarlangban összeseregelve és összefogva — hogy a kultúrát őrzik, a latin hagyományt és örök időkre akarják átmenteni a szellem láthatatlan államának szent törvénykönyvét.

* * *

Nagy lázadása az írástudóknak, hogy az elit élére állva hirdetik a latin műveltség-egység programját és ütőkártyaként akarják kijátszani a mindenki-ben élő latint az Ariovistusok, nyílt szóval: Észak széttagoló faji törekvései ellen. És jellemző, de nem következetlen, hogy a franciák ébredtek rá elsőnek arra az összetartó erőre, amit a latin szellem jelent egy anyagibb világáramlatban. Gabriel Boissy, a «Nous, les Latins» című, most induló hetilap beköszöntőjének írója cseppet sem francia göggel, meglepő nagylelkűséggel, szinte a veszély órájának túlzásával mindenkit befogad Dél zászlója alá: «Mindenki, akit megtermékenyített a latin kultúra, mindenki, aki anélkül tudott a konkrétól az elvont számára lemondani, hogy önmagát vagy a talajt a lába alól elvesztette volna, mindenki, aki a valóságérzékét és az eszmék hatalmát egyensúlyban tartja és végül mindenki, aki legfontosabbnak az élet megbecsülését és az emberi személyiség méltóságát valja, latinnak nevezheti magát». Szép toborzó, erősen liberális felhívás. Vendégül látja az összes ellentéteket, de mint minden felhívásnak meg van az a gyenge pontja, hogy általánosít. S így minden szépsége és igazsága mellett is csak ábránd és vágy lehet. Ebbe a közösségbe bárki beletartozhat, akit csak egy keveset is megérintett a latin szellem fuvalata, de ez a politikává kimélyített láthatatlan, virtuális latinság nagyon keveset ér a fogható és semmit sem kertelő Északkal szemben. Az írástudók, akikben meg van az önfegyelem s talán az alázat is, mely keresztülsegítené ezt az álmat egy erős, szívós és sokban jogos világáramlat árkán-bokrán, kevesen vannak. A többi pedig, a szélesebb körű elit, csak megborzad és talán megtorpan a vér erőszaka előtt, de nem tud mit tenni ellene egy virtuális állampolgársággal és hazafisággal, mely készen áll a lélekben, de csak ritkán tudatos. A kultúra hazafisága, melyet mellét verve emleget a könyvek között, a műveltség látható szentélyében, nem jelenthet soha annyit, mint az igazi hazafiság. Föld alatt, titokban vállalni lehet, föld fölött tiszteletreméltó vértanuerővel talán vallani is, de az idő ellen szegezni: nehezen. Ha a latin leány-nyelveinek államai fognak össze egy sátor alatt, talán megcsinálhatják a földi latin birodalmat is. Ebben a latin öntudatban a közös eredet, a nyelvben föl-fölrémlő közös történelmi hagyomány és a nyelv típusalakító ereje is érvényesülhet. De a Dél, mely vállalja Észak ellen a harcot ezzel nem elégedhet meg és nem is elégszik meg. Hiszen «a latin soha sincs egyedül a világon. Erkölcsi értékének és nem a vérnek köszönheti, ha egy feladat betöltésére elhivattatott». És épp ez az erkölcsi érték hatott a láthatatlan latin birodalom tagjaira, épp ez az erkölcsi érték lett műveltségének alapja, épp ez az erkölcsi érték érinti meg soha el nem fogyó bűvösséggel az életbe induló fiatalembert. Hogy haláláig el ne felejtse az élet megbecsülésének kissé

pogányos, de nagyon nemes, nagyon bölcs elvét. Hogy büntudattal érezze majd, ha eltávolodik tőle s ha olyan zsákuccákba téved, ahonnan nem tud visszatérni, talán éppen azért, mert más az elv és más a valóság. Hogy haláláig híve legyen az emberi személyiség méltóságának, mely példamutatóan megmagyarázza viszonyát és kötelességét a közösséggel szemben. Egyedül meg is tud élni ezzel a két elvvel, még pedig becsületesen, nyíltan. Pontosán érezni fogja kötelességeit önmagával és embertársaival szemben. De forradalmat nem fog csinálni belőle s a latin kultúra szárnya alatt Észak ellen támadó döntő *politikai* mozgalmat sem. Ez a két elv a titka az emberhez méltó életnek s erre nagyszerűen megtanították a latinok és a keresztény Róma. Arra azonban már nem tanították meg, hogy kiálljon értük a barrikádokra s éles szóval, lázadó hanghordozással kávéházi asztalok tetején, zajos munkásgyűléseken vagy a föltépett aszfalton politikaként hirdesse a magánélet művészetét. Így aztán képtelen mozgalommá alakulni, képtelen egy alakuló — győzelmesen és ellenállást nem tűrve alakuló — új társadalmat megváltoztatni és az elit valószínűleg józanabb, de nem feltétlen bizonyossággal reményteljesebb s biztatóbb vezetését ismét lehetővé tenni.

* * *

Maguk a latinság hirdetői is érzik, hogy egy teljességében szellemi mozgalom, melynek zászlójára két meglehetősen népszerűtlen szó — szellem és lélek — van hímezve, hirtelen és rejtett vezényszóra nem szállhat szembe a fajiság európai forradalmával. Hiszen nem elemi és ősi talajból táplálkozik, nemcsak alkalmas pillanatban kimondott szóra vár, hogy elinduljon az elit számára megmenteni Európát. S nehezen mondhatnák azt is, hogy önkénytelen és várt esemény Dél betörése a veszni induló, szürkülő és egyénietlenedő modern kultúrába és ezzel együtt a huszadik század rendjébe. Dél tiszta és humanista programja íróasztal szülötte, a tudomány és szellem kényes érzékenységének világmegváltói vállalkozása. Egy *lehetőséget* és nem egy adottságot akar fölébreszteni, mint a fajiság gondolata. Kultúrماغatartást — mely nagyon is rejtetten él az elitben magában is — akar egy ősből, meztele-nebb ösztön helyébe szólítani. Azonban idő kell még ahhoz, hogy a papiroson született programm célt érjen s a latin kultúrájú ember, az élet megbecsülésének és az emberi személyiség méltóságának hívője, ráeszméljen arra, hogy ideje lenne egyszer nemcsak a társadalom, hanem önmaga megmentésével is törődni. S Dél betörésének örök feltétele, ha az elit belátja, hogy nemcsak az emberhez méltó élet két alapelvét kell megtanulnia, hanem egész életformáját Róma szellemének kell kialakítani. Nemcsak az egyik Róma szellemét, hanem a másikénak is, melyről Gabriel Boissy ugyancsak a «Nous, les Latins» első számában, sokkal halkabban, de mégis azt hirdeti, hogy «sohasem időszerű szöveg tárgya, hanem állandóan fölöttünk örködik az emberek belső életét alakítva».